

УДК 376.33–053.5.037:796.1/.3.012-2(045)

А. А. ІВАХНЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

О. В. МІЛКІНА

старший викладач

Запорізький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТІ ДО КООРДИНОВАНOSTІ РУХІВ ГЛУХИХ ДІТЕЙ 7–10 РОКІВ ТА ЇЇ КОРЕКЦІЯ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

У статті досліджено показники розвитку здібності дітей 7–10 років до координованості рухів та їх корекція засобами рухливих ігор на заняттях з фізичного виховання. Зазначено, що в дослідженні взяло участь 242 дитини 7–10 років, із них 128 – глухих дітей. Визначено показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей 7–10 років і порівняно з їх однолітками із збереженим слухом. Встановлено, що в глухих дітей молодшого шкільного віку розвиток цієї здібності відбувається більш повільно. Експериментально перевірено ефективність корекційного впливу спеціально підібраних рухливих ігор на здібність до координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: діти, школа, глухота, координованість, розвиток, корекція, рухливі ігри.

Питання корекції, розвитку, інтеграції глухих дітей у суспільство є найбільш актуальними для системи спеціальної освіти на сучасному етапі розвитку нашої країни. (М. Ярмаченко [10]). Необхідно створювати оптимальні умови для їхнього виховання й розвитку, своєчасної діагностики й ефектної корекції порушень як фізіологічного, так і фізичного характеру, психолого-педагогічної реабілітації й соціальної адаптації.

Доведено, що ураження слуху призводить до низки вторинних відхилень, насамперед, до затримки мовленнєвого розвитку, що порушує взаємозв'язок із довкіллям, позначається на розвитку пізнавальних процесів зазначеної категорії дітей. Порушення слухової функції впливає також на стан рухового аналізатора й оволодіння різними видами рухових дій, унаслідок чого виникають особливості розвитку психомоторної функції глухих дітей.

Здібність до координованості рухів як психомоторна якість відображає виразність (налагодженість) у людини координаційних механізмів (Є. Ільїн [2]). Координованість рухів – це здатність до раціонального прояву фізичних якостей і перебудови рухових дій у конкретних умовах на основі наявного запасу рухових умінь і навичок. Доведено, що особливості розвитку координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку зумовлено стійким порушенням слуху, недостатнім розвитком мовленнєвої функції, функціональним порушенням деяких фізіологічних систем (вестибулярний апарат, серцево-судинна й дихальна системи), зниженням рухо-

вої активності і недостатнім моторним досвідом (Н. Байкіна [1], Н. Лещій [3], І. Ляхова [4], О. Форостян [9] та ін.).

У багатьох науково-методичних і фахових джерелах розкрито позитивний вплив занять фізичною культурою, зокрема рухливими іграми, на організм дітей із психофізичними особливостями й виявлено, що фізичне виховання, крім оздоровчого та корекційного впливу, є потужним стимулятором розвитку психомоторної сфери глухих дітей. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо ролі гри в житті дитини, виявлено, що недостатньо уваги приділено дослідженню впливу спеціально розроблених рухливих ігор на покращення здібності глухих дітей молодшого шкільного віку до координованості рухів. Усе вищезазначене визначило тему дослідження.

Вона пов'язана з реалізацією Державної національної програми "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті.

Мета статті – визначити показники розвитку здібності глухих дітей 7–10 років до координованості рухів і експериментально перевірити ефективність впливу корекційної методики з переважним використанням спеціально підібраних рухливих ігор і естафет на розвиток вищевказаної здібності глухих дітей у процесі фізичного виховання.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати стан проблеми розвитку координованості рухів глухих дітей у теорії та практиці корекційної роботи; 2) визначити показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей 7–10 років та їх однолітків із збереженим слухом і провести порівняльний аналіз вихідних даних; 3) експериментально перевірити ефективність впливу корекційної роботи з розвитку вищевказаної здібності глухих дітей 7–10 років засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань ми застосували теоретичні (вивчення й аналіз науково-методичної літератури, узагальнення психолого-педагогічного досвіду з проблеми дослідження), емпіричні методи (педагогічні спостереження й тестування) та методи математичної статистики. Контроль координованості рухів глухих школярів молодших класів визначався із застосуванням тестів "Переступання гімнастичної палиці (тест Павлика)" (J. Pavlic [12]) та "Тести-вправи для визначення рухової пам'яті" (Л. Сергієнко [7]).

Для проведення дослідження було сформовано: контрольна група глухих дітей (КГ1) 7–10 років (29 хлопчиків і 34 дівчинки), контрольна група дітей із збереженим слухом (КГ2) 7–10 років (65 хлопчиків і 49 дівчаток) та експериментальна група глухих дітей (ЕГ) цієї самої вікової категорії (33 хлопчики і 32 дівчинки). Склад КГ1 та ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку був максимально наближеним за ступенем порушення слухової функції: втрата слуху становила 75–80 дБ і більше за класифікацією Л. Неймана.

При дослідженні координованості глухих дітей молодшого шкільного віку за допомогою тесту “Переступання гімнастичної палиці” (рис. 1 і рис. 2) встановили, що результати глухих дітей КГ1 і ЕГ суттєво не відрізняються між собою. Обраховані значення t-критерію не перевищують критичного значення при $\alpha=0,05$. Різниця результатів між зазначеними групами глухих дітей молодшого шкільного віку незначна й становить у хлопчиків від 1,06% до 2,75%; у дівчаток – від 0,98% до 1,44%.

Однак порівняння результатів вищезазначеного тесту в групах глухих школярів і школярів із збереженим слухом вказує на суттєве відставання перших від других ($P<0,05$). Різниця результатів між цими групами з 7 до 10 років становить від 7,51% до 20,03% та зберігається протягом цього вікового періоду.

Хлопчики

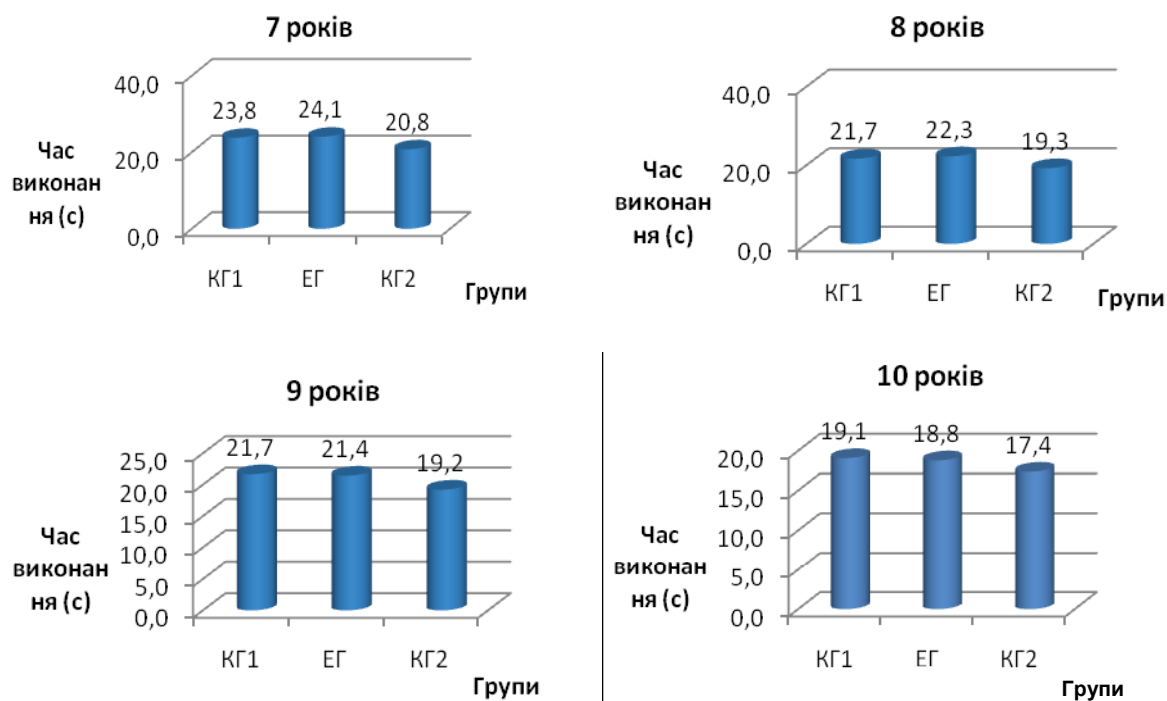

Рис. 1. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих хлопчиків 7–10 років та їх однолітків із збереженим слухом за тестом “Переступання гімнастичної палиці”

Порівняння середніх результатів глухих хлопчиків і дівчаток свідчить, що показники координованості хлопчиків усіх вікових груп дещо кращі за показники дівчаток. У 7 років час виконання тестового завдання у хлопців краще в середньому на 0,69 с, у 8 років – на 0,41 с, у 9 років – на 0,37 с та у 10 років різниця збільшується до 2,47 с.

При виконанні тесту “Переступання гімнастичної палиці” глухі учні молодшого шкільного віку найчастіше стикалися з такими труднощами: 1) під час переступання вибивали ногою палицю з рук; 2) мали труднощі у збереженні рівноваги; 3) випрямляли тулуб; 4) повільно виконували рухове завдання.

Дівчатка

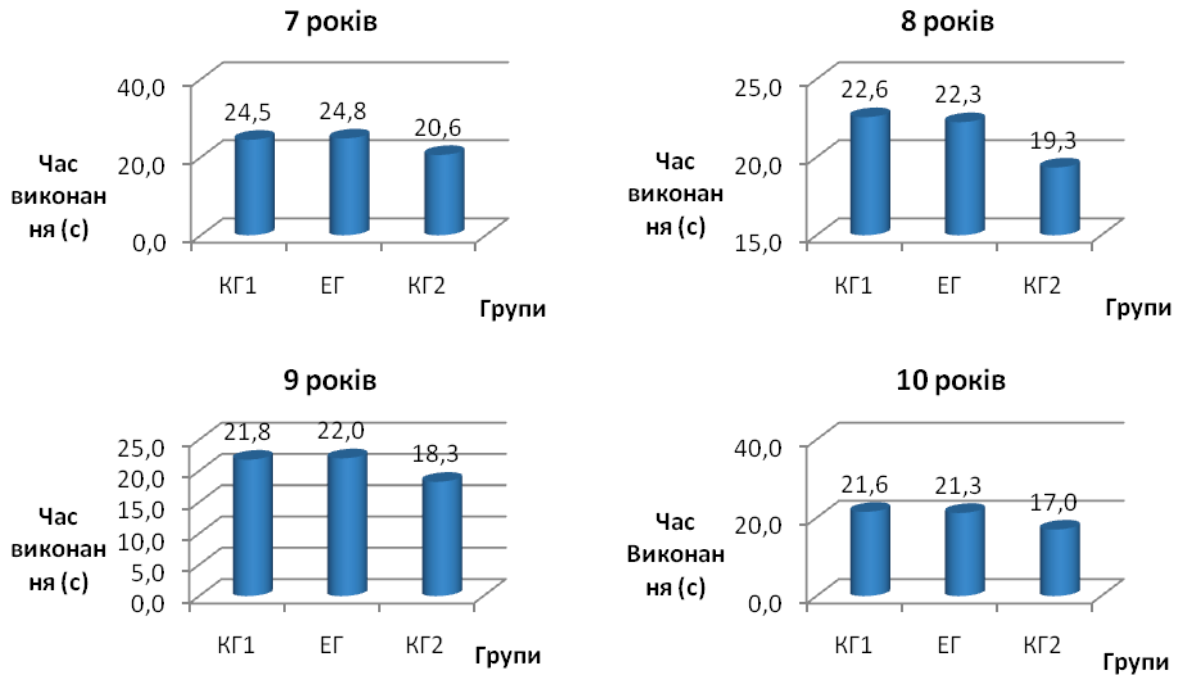

Рис. 2. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дівчаток 7–10 років та їх однолітків із збереженим слухом за тестом “Переступання гімнастичної палиці”

Хлопчики

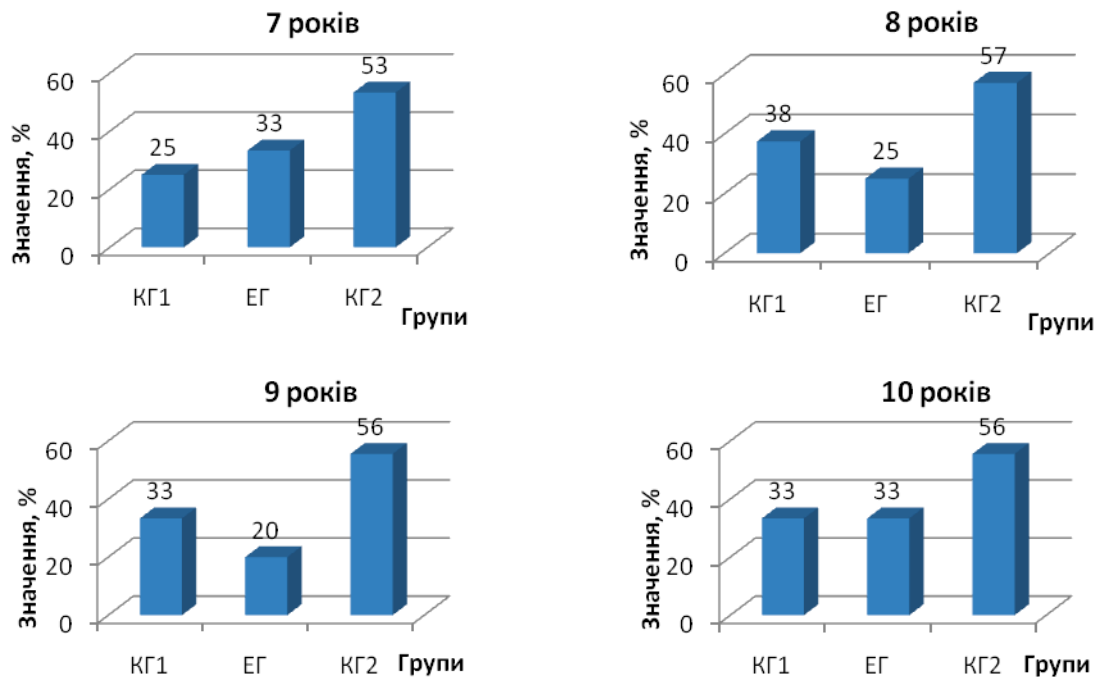

Рис. 3. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих хлопчиків 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом за тестом “Визначення рухової пам’яті”

На недостатню координованість рухів глухих дітей вказано в ранніх наукових дослідженнях І. Мусатова [5], З. Пуніної [6] та ін.

За результатами тестового випробування “Визначення рухової пам’яті” у глухих дітей 7–10 років КГ1 і ЕГ не виявлено істотних розбіжностей (рис. 3 і рис. 4). Різниця між показниками цих груп становила від 0% до 12,5%. Однак між глухими дітьми ЕГ та їх однолітками із збереженим слухом КГ2 спостерігали різницю результатів від 15,6% до 38,6%, що вказує на недостатній розвиток рухової пам’яті дітей першої групи.

Зміни показників за статевими ознаками в цьому тесті мають хвилеподібний характер. Так, результати дівчаток кращі, ніж у хлопчиків, у віці 7 років на 1,8% та в 9 років – на 6,4%. А хлопчики випереджують дівчат за результатами тестування у 8 років на 4,45% та в 10 років на 10,8%.

Більшості глухих дітей молодшого шкільного віку важко було засвоїти запропоновані в тесті вправи, багато з них із цим завданням не впоралися зовсім. На уповільненість оволодіння дітьми з порушеннями слухової функції різними видами рухових дій також було вказано у працях Н. Байкіної [1], І. Ляхової [4], Б. Холланд (B. Holland) [11] та ін.

Дівчатка

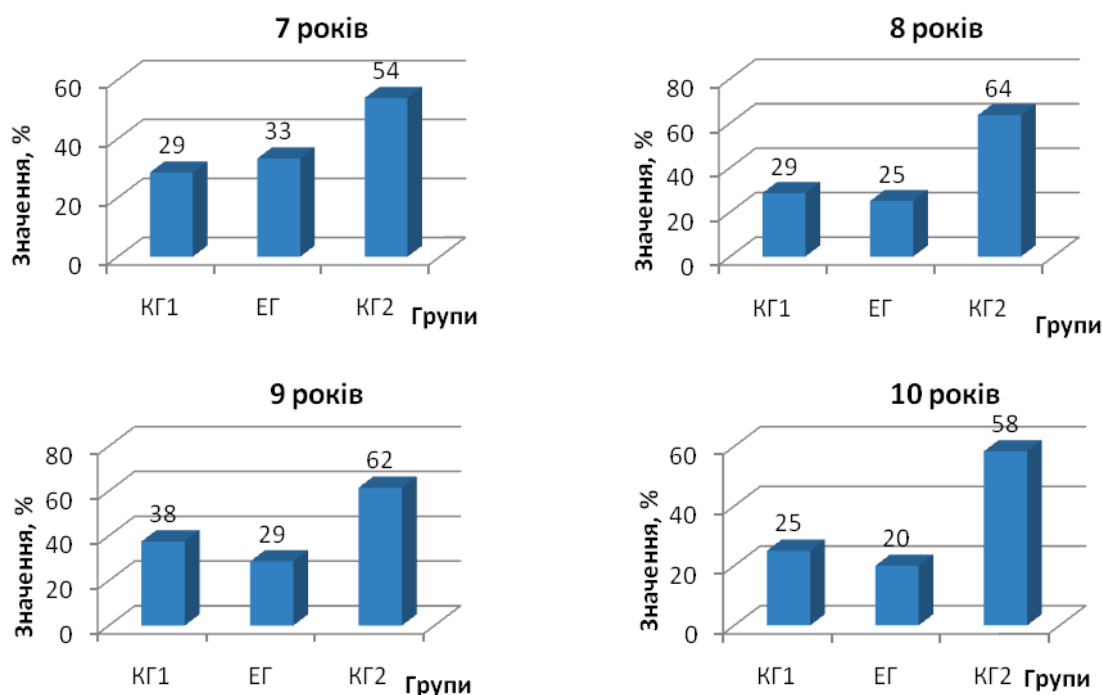

Рис. 4. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дівчаток 7–10 років та їх однолітків із збереженим слухом за тестом “Визначення рухової пам’яті”

При розробці експериментальної методики корекції та розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку, в основу якої покладено рухливі ігри й естафети, ураховано загальнометодичні

принципи фізичної культури (науковості, свідомості й активності, наочності, доступності, систематичності, міцності), соціальні принципи (гуманістичної спрямованості, неперервності фізкультурного навчання, соціалізації та інтеграції), а також спеціально-методичні принципи адаптивної фізичної культури. Вони полягають у забезпеченні єдності діагностики та корекції, диференціюванні (об'єднання дітей у відносно однорідні групи з урахуванням віку, клініки основного дефекту, показників соматичного розвитку та ін.) та індивідуалізації (врахування особливостей кожної дитини), компенсаторній спрямованості педагогічних впливів (використання збережених аналізаторів: зорового, тактильного, м'язово-суглобного).

Основною формою проведення занять із фізичного виховання з глухими учнями експериментальної групи був урок. Головним змістом занять із фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку були спеціально розроблені для цієї категорії дітей рухливі ігри, естафети, ігрові завдання, а також загальнорозвивальні вправи з предметами та без них, що проводили в ігровій формі, та інші засоби фізичного виховання, які було спрямовано на розвиток координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку та покращення їх психоемоційного стану. На формувальному етапі педагогічного експерименту було апробовано 50 рухливих ігор і естафет, що використовували під час уроків з фізичного виховання.

Для розвитку здібності до координованості рухів глухих школярів на ігрових заняттях було використано такі методичні прийоми: зміна швидкості чи темпу виконання рухів за сигналом; виконання рухових завдань в умовах обмеженої опори; поступове ускладнення правил гри або умов естафети; зміна способу або напряму пересування в естафетах; зміна спортивного інвентарю й обладнання.

Враховуючи те, що компенсація порушення слуху відбувається, насамперед, завдяки зоровому аналізатору, під час проведення рухливих ігор із глухими дітьми молодшого шкільного віку було застосовано методи наочності, демонстрації, показу рухів. Для цього використовували: плакати із зображеннями, картки з малюнками та схемами рухів, із завданнями, покажчиками, орієнтирами – для формування наочно-дійових уявлень про рухливі ігри або ігрові завдання, що вивчали; показ рухів у різних експозиціях із словесним супроводженням учителя й одночасним виконанням вправ на наслідування; показ рухів із одночасною словесною інструкцією (описанням, поясненням) та мімікою, що уточнює, жестами, мовленням для зчитування з губ; спортивний інвентар і обладнання, різні за кольором, формою, величиною, вагою – для формування просторових уявлень; світлові, знакові, вібраційні сигнали для концентрації уваги, інформації про початок або припинення гри.

Дослідження здібності до координованості рухів у тестовому завданні “Переступання гімнастичної палиці (тест Павлика)” глухих дітей молодшого шкільного віку ЕГ і КГ1 після проведення формувального експерименту показало, що покращення результатів у перших було в середньому

на 14,9% у хлопчиків і на 14,3% у дівчаток ($P < 0,05$), у других – у середньому на 3,7% у хлопчиків і на 3,6% у дівчаток.

Отже, у глухих дітей КГ1 спостерігалось несуттєве зростання абсолютних показників здібності до координованості рухів.

Аналіз отриманих результатів завдання “Тести-вправи для визначення рухової пам’яті” після проведення формувального етапу педагогічного експерименту вказує на істотне покращення абсолютних показників здібності до координованості рухів у ЕГ глухих дітей.

Треба зазначити, що в середньому результати тестів-вправ для визначення рухової пам’яті у глухих хлопчиків ЕГ були на 19,9% кращі, ніж у їх глухих однолітків КГ1. Перевірка результатів на ймовірність підтвердила ефективність застосованих у експериментальній групі засобів, прийомів і методів навчання ($P < 0,05$).

Аналогічні результати було отримано у глухих дівчаток віком 7–10 років у процесі виконання вправ для визначення рухової пам’яті. Різниця результатів тестування між ЕГ і КГ1 становила в середньому 12,9%. У глухих дівчат молодшого шкільного віку ЕГ результати суттєво зросли від 14,3% до 33,3%, ($tp > \alpha$). У глухих дівчаток КГ1 спостерігали тенденцію до підвищення результатів, але воно було не таким суттєвим і становило в середньому 10,2%.

Незважаючи на те, що глухим дітям ЕГ так і не вдалося досягти результатів їхніх однолітків із збереженим слухом КГ2, на підставі проведених досліджень можна говорити про зменшення розбіжностей між цими групами дітей 7–10 років за показниками здібності до координованості рухів.

Висновки. Отже, ефективність експериментальної методики розвитку координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання підтверджено результатами прикінцевих зрізів. Вони засвідчили, що глухі діти 7–10 років експериментальної групи випередили своїх однолітків із втратою слуху контрольної групи за показниками розвитку координованості рухів на вірогідно значиму величину ($P < 0,05$) і наблизилися до показників дітей молодшого шкільного віку із збереженим слухом.

Список використаної літератури

1. Байкина Н. Г. Диагностика и коррекция двигательной сферы у лиц с нарушением слуха: учебн. пособие / Н. Г. Байкина. – Запорожье : ЗГУ, 2003. – 232 с.
2. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека : учеб. для вузов / Е. П. Ильин. – Москва : Питер, 2003. – 382 с.
3. Лещій Н. П. Развитие координации рухів у глухих підлітків на уроках фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Н. П. Лещій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 220 с.
4. Ляхова И. Н. Коррекционное значение гимнастики в учебно-педагогическом процессе по физическому воспитанию глухих школьников младших классов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / И. Н. Ляхова. – Москва, 1992. – 26 с.
5. Мусатов И. Н. Ритмическое воспитание глухонемых детей : пособие для учителей / И. Н. Мусатов ; под ред. М. Л. Шкловского. – Москва : Учпедгиз, 1941. – 104 с.

6. Пунина З. И. Ритмика в деле воспитания и обучения глухонемых / З. И. Пунина // Проблема воспитания слуха и речи в школе глухонемых. – Москва, 1985. – С. 132–141.
7. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Л. П. Сергієнко. – Київ : Олімпійська література, 2001. – 440 с.
8. Теория и методика физического воспитания: учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта : в 2-х т: общие основы теории и методики физического воспитания / ред. Т. Ю. Круцевич. – Київ : Олимпийская литература. – 2003. – Т. 1. – 424 с.
9. Форостян О. І. Розвиток точності рухів у глухих школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. І. Форостян ; Інститут дефектології АПН України. – Одеса, 2001. – 19 с.
10. Ярмаченко М. Д. Проблеми інтеграції глухих в суспільство / М. Д. Ярмаченко // Зб. матеріалів І Всеукраїнської конф. з історії навчання глухих в Україні. – Київ, 2001. – С. 63–66.
11. Holland B. F. A study of the reactions of physically normal, blind and deaf children to questions in a verbal intelligence test / B. F. Holland // Teachers Forum (Blind). – 1936. – IX. – P. 1–10.
12. Pavlik J. Zkusenosti s pousitum a vysledky obratnosniho testu “precracovani tyce” / J. Pavlik // Teor. Praxe tel Vych. – 1981. – № 12. – S. 745–748.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2016.

Ивахненко А. А., Милкина Е. В. Особенности развития способности к координированности движений глухих детей 7–10 лет и ее коррекция средствами подвижных игр

В статье исследованы показатели развития способности к координированности движений глухих детей 7–10 лет, выяснены характерные особенности их проявления, а также их коррекция средствами подвижных игр на занятиях по физическому воспитанию. Обозначено, что в исследовании принимали участие 242 ребенка 7–10 лет, из них 128 – глухих. Определены показатели развития способности глухих детей 7–10 лет к координированности движений и проведен сравнительный анализ с показателями их ровесников с сохраненным слухом. Установлено, что у глухих детей младшего школьного возраста развитие данной способности происходит медленнее. Экспериментально доказано эффективность коррекционного влияния специально подобранных подвижных игр на способность к координированности движений глухих детей 7–10 лет.

Ключевые слова: дети, школа, глухота, координированность, развитие, коррекция, подвижные игры.

Ivahnenco A., Milkina H. The Ability of Deaf Children of Primary School Age to the Coordination of Movement and its Correction by Means of Physical Education and Mobile Games

The article examined indicators of the ability of children 7-10 years coordinated movements and their correction by means of mobile games in the process physical education. The study was attended by 242 child 7-10 years, of which 128 deaf children. Capability to coordinated movements as psychomotor quality reflects the severity in humans coordination mechanisms. Coordination of movements – the ability to rational display of physical qualities and rebuilding motor actions in concrete terms on the basis of the existing stock of motor skills. Proved that features coordinated movements of deaf children of primary school age are caused persistent hearing, the development of speech functions, functional impairment of certain physiological systems (vestibular system, cardiovascular and respiratory systems), decreased physical activity and lack of motor experiences. Many scientific and methodical and professional sources revealed positive effects of physical training, including mobile

games, on the body of children with mental and physical features and found that physical education than health and correctional influence, is a potent stimulator of psychomotor sphere of deaf children. Despite the considerable amount of research on the role of play in children's lives, found that not enough attention is given to research the impact of mobile games specifically designed to improve the ability of deaf children of primary school age to the coordination of movements. Indices of capacity for coordinated movements of deaf children 7-10 years and compared to their peers with preserved hearing. Found that deaf children of primary school age development of this ability occurs more slowly compared to their peers with preserved hearing. When designing the experimental methods of correction and the ability to coordinated movements of deaf children of primary school age, which is based on mobile games and relay races, taken into account the general principles of teaching physical education, social principles, and specifically methodological principles of adaptive physical education. The main content of physical training of deaf children of primary school age have been specially designed for this category of children's outdoor games, relay races, games task and general developmental exercises with objects and without them, held in the form of games and other means of physical education, who were aimed at developing coordinated movements of deaf children of primary school age and improving their emotional state. At the molding stage of pedagogical experiment was tested 50 mobile games and relay races, used during physical education lessons. To develop the capacity for coordinated movements of deaf students in game sessions are used instructional techniques, changing speed or tempo of movements on the signal; performance of motor tasks in reduced support; gradual complications rules or conditions of the relay; change in the way or direction of movement of the relay; change sports gear and equipment. Given that the compensation of hearing loss is primarily due to the visual analyzer during outdoor games with deaf children of primary school age were used methods of presentation, demonstration, showing movements. Experimentally tested the effectiveness of corrective influence of specially selected mobile games on the ability to coordinated movements of deaf children of primary school age.

Key words: *children, school, deafness, coordination, development, correction, mobile games.*